

PIIPSTER SKÛTSJES

ALS straks in Grouw de skûtsjevloot voor het eerst in dit seizoen van start zal gaan dan zeilen er van de tien deelnemers niet minder dan vijf Piipster skûtsjes mee. Al deze schepen werden gebouwd op een en dezelfde werf, zo genoemd naar de plaats waar deze werf ongeveer was gelegen, namelijk bij de Piipster-brug te Drachten. Wat was dit voor scheepswerf, die eerst nu zo in de belangstelling is komen te staan en wel in die mate dat de naam van een Piipster skûtsje of van de gebroeders Roorda, een garantie voor snel zeilen schijnt te zijn?

Het was Berend Tjeerd Roorda (1848-1928), scheepstimmerknecht bij Pieter Haykes van der Werff, die tegen het einde der 19e eeuw voor zich zelf een klein hellinkje bouwde aan de Boven Dracht te Drachten. Dit gebeurde in de tijd van de houten scheepsbouw. Deze Berend Roorda was een prima scheepsbouwer en van hem is bekend, dat hij in het jaar 1896 op zijn eentje een reis naar Günterthal, gelegen bij Basel, heeft gemaakt. Dat was in die tijd iets heel bijzonders voor een gewone burgerman toen de meesten nog nooit van Basel hadden gehoord. Bovendien moet men daarbij bedenken dat Berend Roorda nog nimmer buiten Friesland was geweest.

L. Kamminga

Bauke Roorda, scheepsbouwer te Drachten. (1878-1958)

Een Piipster skûtsje — de **S n e k e r**
P a n — in een wedstrijd op het
IJsselmeer voor Staveren.

(Foto J. D. de Jong)

Bauke Roorda

De aanleiding tot deze reis was een brief, die Berend Roorda gekregen had van de Friese beeldhouwer Pier Pander, die destijds in Rome woonde. Pier Pander zoon van een mattenschipper, die 's winters veel in Drachten verbleef, kende Berend Roorda uit die tijd. Pander schreef dat hij logeerde bij een vriend van hem, een Hollandse arts, die in een mooie houten villa woonde in de buurt van Günterthal. Dit huis, opgebouwd van zware balken, had echter een gebrek, het tochtte nogal wat doordat het hout gekrompen was. Pander wist de oplossing en zo kreeg Roorda bericht dat hij in Günterthal moest komen om een huis te breeuwen! Hoe het Berend Roorda allemaal is vergaan is een — interessant — verhaal op zichzelf. Maar we dwalen af.

In 1902 werd de werf verplaatst naar het Molenend, bij de Piipsterbrug. Er zijn nog restanten aanwezig op de plaats waar de werf vroeger was gelegen en waar de snelle skûtsjes werden gebouwd. Berend Roorda bouwde de helling zelf; de opstallen en de timmerschuur werden gekocht van een helling op afbraak onder Scharsterbrug.

Berend Roorda had vier flinke zoons: Bauke, Tjeerd, Wouter en Sietze. De laatste is boer geworden, leeft nog en weet ondanks zijn hoge leeftijd heel wat

van de scheepsbouw af. Vader Berend kon Sietze niet gebruiken: „Us heit sei: Ik seach to folle troch de gatten nei de fûgelstjes” hetgeen vrij vertaald betekent, dat hij meer naar de natuur zat te zien dan te werken.

Bauke Roorda (1878-1958)

Bauke Roorda werd van de zoons de vakkbekwaamste scheepsbouwer en werd door zijn broers altijd als baas erkend.

Bauke was negen jaar oud toen hij al met zijn vader naar de werf ging; dat was in 1887, in de tijd toen er in Friesland alleen nog houten schepen werden gebouwd. De werkdag was lang van 's morgens 5 tot 's avonds 8 uur tegen een loon per dag, waarvoor men tegenwoordig nog geen uur wil werken. Toen hij in Joure meer kon verdienen vertrok hij naar de bekende boeierwerf van Eeltje Holtrop van der Zee, waar hij ongetwijfeld veel heeft geleerd, waarvan hij later profijt zou trekken. Toen zijn vader een eigen werf begon keerde Bauke terug naar Drachten.

De ijzerbouw bracht een revolutie in de scheepsbouw. Toen velen in Friesland nog beweerden, dat de ijzerbouw geen toekomst had, zat Bauke Roorda al op een Groninger werf om de ijzeren scheepsbouw te leren, waar hij ongeveer een jaar is geweest.

En hoewel de Roorda's streng Calvinistisch waren, zagen ze toch wel in dat het niet waar kon zijn dat de Heer het ijzer gemaakt had om te zinken, zoals door sommigen in die tijd werd beweerd. Ijzeren schepen bleken heel goed te kunnen drijven en de onderhoudskosten waren veel lager en de levensduur veel langer dan van houten schepen.

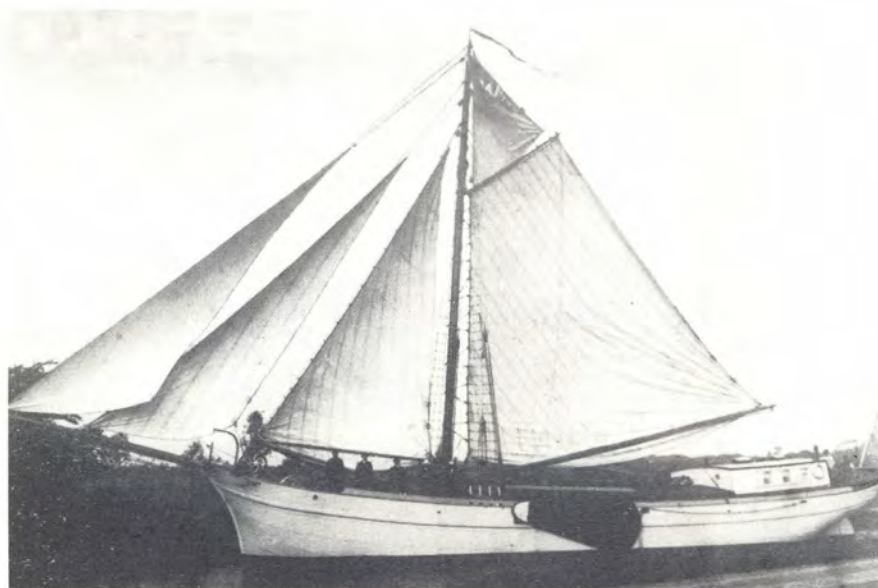
De eerste ijzeren schepen door Bauke Roorda gebouwd waren volgens hem misbaksels; hij had zijn eigen vorm nog niet gevonden.

„Ze moeten van achteren meer behaald worden en er moet een betere piek in geslagen worden, want ik moet een schip maken dat laadt en dat vaart”, aldus Bauke Roorda tegen zijn broers. Bij een olielamp werd de ene schets na de andere gemaakt, tot hij ten slotte een model had, dat precies was wat hij wilde. En zo ontstond het Piipster skûtsje.

Schippers en scheepsbouwers herkennen de schepen van de Roorda's in een oogopslag. Een van de belangrijkste kenmerken is de achterstev en wie het wil zien moet het schip „rjocht yn 'e kont” kijken, dat wil zeggen hij moet er recht achter gaan staan. De piek in de achterstev is dan beter te zien, dat wil zeggen dat vlak bij de waterlijn de schepen eerder naar boven buigen, ze laten het water los.

α, de bouwer van snelle tjalken

Linksonder zien we het in 1912 op de Piip gebouwde skûtsje Friesland. In het midden een klipperaak, die op de werf van de Roorda's werd gebouwd. Linksonder een foto van de werf in Drachten en onder het Heerenveense skûtsje Gerben van Manen, dat in 1915 op de Piip van stapel liep.

(Foto's J. D. de Jong, H. de Vries en Nanne Ottema-Kingma Stichting)

De schepen

Bauke Roorda was niet alleen een prima vakman, hij was ook een goed zakenman en hield overal secuur aantekening van. Hij was namelijk een van de weinige scheepsbouwers in Friesland, die nauwkeurig aantekening heeft gehouden van de door hem en zijn broers gebouwde schepen. Hij werkte niet volgens een nauwkeurig uitgewerkt lijnenplan (tekening), maar hield wel uitvoerig aantekening van een aantal schepen, die achteraf snelle zeilers bleken te zijn.

Uiteraard bouwden de Roorda's niet alleen tjalkschepen; het door Bauke bijgehouden hellingboek of scheepsregister vermeldt, dat er in de jaren 1906 tot 1925, 42 ijzeren schepen werden gebouwd. Dit waren:

- 6 bolschepen,
- 26 tjalkschepen (skûtsjes),
- 1 koftjalk,
- 5 aakschepen,
- 3 klipperaken en
- 1 hevelaak.

Een snelle zeiler was ook de klipperaak, die als volgt in het hellingboek staat vermeld:

Klipperaak J. M. Stuur
te Groningen groot
90 last ¹⁾ begonnen
23 November 1908
afgeleverd 16 juli 1909
Prijs f 10.700.—

Dit schip voer veel op Stockholm; klippers waren veel in gebruik op de vaart naar de Oostzee. Daar het buitenlandse reders was opgevallen dat deze klipperaak altijd eerder over was dan de andere, kwam er Duitse belangstelling voor de

tekeningen van deze klipper. Bauke Roorda heeft de tekeningen niet afgestaan. Achterin het hellingboek vonden we nog aantekeningen over dit schip omtrent maten en andere afmetingen.

De Roorda's bouwden een drietal klipperaken. Een van deze schepen is op zijn eerste reis met man en muis vergaan bij een vaart „om de noord“, dit is benoorden Jutland. Deze vaart was voor zeilschepen niet zonder risico, vandaar dat de verzekering alleen geldig was bij de vaart door het Kieler kanaal. Indien hiervan werd afgeweken verviel de verzekering. Daar de Roorda's geld „onder het schip“ hadden — een veel voorkomend verschijnsel in die tijd, daar de schippers over het algemeen niet kapitaalkrachtig waren — leden ze een gevoelig verlies. Schepen van deze grootte konden met moeite door de Piipster brug en door de sluis bij Buitenstverlaat. Meermalen moesten de Roorda's de doorvaartwijde uitkappen (en later weer herstellen) om deze schepen in ruimer water te krijgen. Het vorenstaande illustreert voldoende dat Bauke Roorda niet alleen skûtsjebouwer is geweest, maar de skûtsjes hebben hem wel postuum tot ere gebracht!

De skûtsjes:

In het scheepsregister staan ze alle vermeld en in chronologische volgorde zijn het:

Grouwster skûtsje, schipper Ulbe Zwaga:
Tjalkschip P. Stienstra, Pieterzyl, begonnen 22 Mei 1909 afgeleverd September 1909.

Leeuwarder skûtsje, schipper Siete Meeter:

Tjalkschip A. Epema begonnen 1 Februari 1912 afgeleverd 27 April 1912 prijs f 2335.—

A.L. v.d. Veen Drachten, schipper Aldert Hoekstra:

Tjalkschip Tjalling v.d. Veen Drachten begonnen 1 September 1912 afgeleverd 11 Februari 1913

Sneker skûtsje, de Sneker Pan, schipper Jan v.d. Akker: Tjalkschip G. v. d. Schuit Rottevalle begonnen 7 Augustus 1913 afgeleverd 26 November 1913 prijs f 2800.—

Heerenveense skûtsje, schipper Siep van Terwisga

Tjalkschip voor eigen rekening begonnen April 1915 afgeleverd 4 December 1915 aan R. v.d. Veen te Heerenveen. Zonder mast prijs f 3950.—

Het Heerenveense skûtsje was het laatste tjalkschip dat door de Roorda's is gebouwd. De hoogkonjunktuur in de scheepsbouw was voorbij en de gebroeders Roorda, die in 1911 de zaak hadden overgenomen, schakelden geleidelijk aan over op constructiewerken, zoals bruggen, sluisen, baggermachines en dergelijke.

Bauke Roorda is in 1958 overleden; zijn broer Wouter, die de scheepsbetimmering verzorgde, overleed in 1943. Tjeerd, de man van het smidswerk, leeft nog, evenals de niet-scheepsbouwer Sietse Roorda, zoals we hiervoor reeds hebben vermeld.

De werf op de Piip in Drachten is er niet meer, zelfs de herinnering aan de scheepsbouw is niet meer levend. Maar de Piipster skûtsjes zijn nog lang niet versleten!

